

Het rendement van ondernemerschapsonderwijs op de Vlaamse arbeidsmarkt

Deze studie beschrijft het economisch effect van ondernemerschapsonderwijs van SYNTRA.¹ Op individueel niveau meten we het effect van een opleiding als de arbeidsmarkteffecten die een cursist geniet na het volgen van een SYNTRA-opleiding. We kunnen een SYNTRA-opleiding immers beschouwen als een extra scholing, die resulteert in de opbouw van menselijk kapitaal. Het extra menselijk kapitaal vertaalt zich op de arbeidsmarkt in hoger loon of hogere kans voor ondernemerschap. Door te analyseren wat het effect is van het volgen van een SYNTRA-opleiding voor een individu, kunnen we het economisch effect van een SYNTRA-opleiding onderzoeken. Daarnaast biedt deze studie een overzicht van de beschikbare literatuur rond de effecten van ondernemerschapsonderwijs.

Effecten van ondernemerschapsonderwijs

Om ondernemerscompetenties te bevorderen, stellen de meeste OESO-landen ondernemerschapsonderwijs ter beschikking. De OESO (2009) definieert dit type onderwijs als “deel van het onderwijs dat zich bezighoudt met de inplanting van een waaier aan competenties en eigenschappen, inclusief het vermogen om creatief na te denken, om te samenwerken, om risico's te managen en om met onzekerheid om te gaan”. In Vlaanderen worden ondernemerschapsonderwijs aangeboden door het netwerk van SYNTRA Vlaanderen. Dit netwerk bestaat uit vijf opleidingscentra: Antwerpen en Vlaams-Brabant, Brussel, Limburg, Midden-Vlaanderen en West. De ondernemerschapsonderwijs

zijn bedoeld voor jongeren ouder dan 18 jaar en kennen twee aanbiedingsvormen, namelijk voltijdse dagopleidingen en avondopleidingen.² De meeste dagopleidingen duren één jaar. De avondopleidingen duren meestal een tot drie jaar. Alle SYNTRA-opleidingen zijn door de Vlaamse overheid erkend en geven aanleiding tot een erkend certificaat.

In deze studie berekenen we het rendement van een ondernemerschapsonderwijs in Vlaanderen. Voor zover we weten, is nog niet eerder uitgevoerd. Meer specifiek,

beantwoorden we in de volgende onderdelen drie onderzoeksvragen: ‘leidt het succesvol afronden van een ondernemerschapsonderwijs tot een groter kans om zelfstandig te worden?’, ‘leidt het succesvol afronden van een ondernemerschapsonderwijs tot een hoger inkomen voor de cursist?’, en ‘hoe verhoudt zich het rendement van een ondernemerschapsonderwijs aangeboden door SYNTRA Vlaanderen ten opzichte van het rendement van andere opleidingen aangeboden door de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) en door de Centra voor Volwassenonderwijs (CVO's)?’.

De meeste wetenschappelijke studies die ondernemerschapsonderwijs bestuderen, koppelen het volgen van een ondernemerschapsonderwijs aan de

ontwikkeling van ondernemerscompetenties zoals ondernemerskennis (bijvoorbeeld het schrijven van een business plan), identificatie van ondernemersopportunities en het omgaan met ambiguïteit in het nemen van beslissingen. De resultaten zijn in het algemeen positief (Martin, McNally, & Kay, 2013). Ondanks het belang hiervan is de relatie tussen ondernemerschapsonderwijs en ondernemerscompetenties niet de focus van deze studie. Wij focussen op de kans om zelfstandig ondernemer te worden en op het inkomen van een cursist.

De wetenschappelijke literatuur is minder eenduidig over het verband tussen het volgen van een ondernemersopleiding en de kans om zelfstandig ondernemer te worden. Sommige studies observeerden een positieve relatie (Bae, Qian, Miao, & Fiet, 2014; Rauch & Hulsnik, 2015), andere studies vonden geen correlatie (Rosendahl Huber, Sloof, & Van Praag, 2014; von Graevenitz, Harhoff, & Weber, 2010). In tegenstelling tot de voorgaande studies observeerden Oosterbeek, Sloof en Van Praag (2010) een oorzakelijk negatief verband tussen het volgen van ondernemersopleidingen en de kans dat cursisten een onderneming opstarten. Als verklaring gaven de auteurs aan dat het mogelijk is dat cursisten tijdens de ondernemersopleiding een beter beeld krijgen van wat het ondernemen werkelijk inhoudt, waardoor sommige cursisten beslissen om geen zelfstandig ondernemer te worden.

Ten slotte vinden we ook gemengde conclusies in de wetenschappelijke literatuur over het verband tussen het volgen van een ondernemersopleiding en het inkomen. De wetenschappelijke literatuur telt slechts drie studies die deze onderzoeksvraag hebben beantwoord. In de Verenigde Staten observeerden Charney en Libecap (2000) dat ondernemersopleidingen het jaarlijks inkomen van cursisten met 27% verhoogden. Een kleiner, maar niettemin positief, effect werd ook geschat door Elert, Andersson en Wennberg (2015) in Zweden. Zij vonden dat door het volgen van een ondernemersopleiding het jaarlijks inkomen van cursisten met 10% toenam. Premand, Brodmann, Almeida, Grun en Barouni (2016) vonden daarentegen in Tunesië geen effect van het volgen van een ondernemersopleiding op het maandelijks inkomen één jaar na de opleiding. Gegeven deze

tegenstrijdige conclusies en de specifieke Vlaamse context, is het interessant om te bekijken hoe het rendement van ondernemersopleidingen in Vlaanderen zich verhoudt tegenover het rendement in bovenstaande landen. In de volgende sectie beschrijven we de gegevens en de methode die we gaan gebruiken om het rendement van ondernemersopleidingen te schatten.

Gegevens

Om het economisch effect van ondernemersopleidingen op een individu te analyseren, doen we een beroep op gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ). Meer bepaald gebruiken we de gekoppelde administratieve gegevens over de school- en arbeidsmarktloopbaan van jongeren van 2005 tot en met 2015. Dit laat ons toe om precies te bepalen of een persoon een (ondernemers)opleiding succesvol heeft beëindigd en wanneer hij of zij de opleiding afsluit. Bovendien observeren we door welke instelling de opleiding werd aangeboden. We maken een onderscheid tussen opleidingen aangeboden door SYNTRA Vlaanderen, het CVO, de VDAB en leerlingen in het leerplichtonderwijs in het technisch secundair onderwijs (tso) of het beroepssecundair onderwijs (bso).

De gegevens werden geselecteerd uit de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid op basis van de verworven kwalificatie van personen (beschikbaar via de AHOVOKS LED databank) in de periode 2005-2015. We observeren bijgevolg enkel personen die een kwalificatie (diploma, certificaat, wettelijk certificaat, studiegetuigschrift en kwalificatiegetuigschrift) verworven hebben in deze periode. Cursisten die voortijdig de studie gestopt zijn of nog bezig zijn met het verwerven van de kwalificatie worden niet geselecteerd. Een representatieve steekproef werd getrokken uit 90% van het totale aantal cursisten uit SYNTRA Vlaanderen die een kwalificatie hebben verworven in de periode 2005-2015. Daarnaast werden ook willekeurig 80% van de personen met een VDAB-kwalificatie, en 60% van de personen met een kwalificatie van een CVO-opleiding aan de SYNTRA-cursisten toegevoegd. Ten slotte werden er ook gegevens verzameld van 60% van de studenten in tso-opleidingen en 60% van de studenten in bso-opleidingen. Deze

leerlingen zullen in de analyse worden meegenomen als controlegroep, aangezien ze geen bijkomende kwalificatie van een CVO, VDAB of SYNTRA hebben verworven. De percentages voor de steekproeftrekking werden exogeen bepaald door de KSZ omwille van de hoge confidentialiteit van de gegevens.

Om het economisch effect te analyseren van het volgen van een ondernemersopleiding construeren we in de gegevens de onafhankelijke variabele 'ondernemersopleiding' als een categorische variabele bestaande uit de categorieën 'geen ondernemersopleiding' en 'een ondernemersopleiding van SYNTRA Vlaanderen'. We focussen hierbij enkel op de ondernemersopleidingen van SYNTRA en laten de opleidingen tijdens de leertijd buiten beschouwing. Om de derde onderzoeksvraag te beantwoorden, namelijk hoe verhoudt zich het rendement van een ondernemersopleiding aangeboden door SYNTRA Vlaanderen ten opzichte van het rendement van andere opleidingen aangeboden door de VDAB en door CVO's, voegen we later nog twee bijkomende categorieën toe aan de variabele. De eerste categorie heeft weer of een cursist een opleiding succesvol afrondde bij een CVO of bij de VDAB. Als referentiecategorie beschouwen we de categorie 'geen ondernemersopleiding'. Dit zijn leerlingen die al dan niet een opleiding in het secundair of hoger onderwijs succesvol hebben afgerond, maar geen bijkomende kwalificatie hebben verworven van SYNTRA, CVO of VDAB.

Onze voornaamste uitkomstvariabele is het bruto-jaarinkomen van een cursist, uitgedrukt in logaritme. Dit inkomen bevat zowel inkomsten van werk in loondienst (uit gegevens van RSZ) als inkomsten van zelfstandig werk (uit gegevens van Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen), uitkeringen (uit gegevens van RIZIV) en additionele inkomsten (uit gegevens van RSZ PPO). Aangezien deze variabele categorisch wordt weergegeven in 16 schalen van 10 000 euro³ gebruiken we het midden van deze schaal. Deze benadering is consistent met de internationale literatuur (Trostel, Walker, & Woolley, 2002). Zo krijgt de categorie 10 tot 20 de waarde 15.

Als een tweede uitkomstvariabele beschouwen we de kans om zelfstandig ondernemer te worden. Dit

is een dummyvariabele met de waarde van 1 als de persoon zelfstandig is en de waarde van 0 als de persoon niet zelfstandig is maar wel een job heeft en dus niet werkloos of inactief is. We construeren deze variabele door te kijken of een persoon inkomsten heeft verworven uit zelfstandig werk (op basis van gegevens van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering der Zelfstandigen). Indien een persoon inkomsten heeft uit zelfstandig werk krijgt deze persoon de waarde van 1 toegewezen op deze uitkomstvariabele. We meten beide uitkomsten één jaar na het beëindigen van de laatste opleiding.

Daarnaast nemen we een aantal controlevariabelen op om de geschatte effecten te corrigeren voor de geobserveerde heterogeniteit. De opgenomen controlevariabelen zijn geboortejaar, geslacht, migratieachtergrond, gemeente, arbeidsintensiteit van het huishouden en vooropleiding. Migratieachtergrond wordt berekend op basis van de eerste geregistreerde nationaliteit van zowel de persoon zelf, als van de ouders en grootouders. Als één van deze nationaliteiten niet Belgisch is, wordt de persoon beschouwd als iemand met een niet-Belgische achtergrond. De arbeidsintensiteit van het huishouden is een index van 0 tot 100 en geeft het werkelijk gepresteerd jaarlijkse arbeidsvolume in voltijds equivalenten ten opzichte van het potentiële jaarlijkse arbeidsvolume in voltijds equivalenten op huishoudniveau (rekening houdend met zelfstandig werk). Een hogere waarde voor deze index betekent dat er in het huishouden meer arbeid wordt verricht en vormt zo een benadering voor sociaal-economische status. Vooropleiding is een categorische variabele die aangeeft of een persoon voor het behalen van het SYNTRA-, CVO- of VDAB-kwalificatie een opleiding in het aso, tso, bso, kso, hoger onderwijs of geen enkele opleiding heeft afgerond. Studenten met verschillende vooropleidingen hebben vaak andere arbeidsmarktuitkomsten (Mazrekaj, De Witte, & Vansteenkiste, 2018) en hebben een verschillende kans om een (ondernemerschaps)opleiding succesvol te beëindigen (De Witte & Mazrekaj, 2016).

Voor de analyses bakenen we twee deelgroepen af. De eerste groep bestaat uit personen tussen 18 en 25 jaar (deze wordt via de regressie-methode geanalyseerd), de tweede groep uit personen ouder dan 25 jaar (deze wordt via de individual fixed effects-methode geanalyseerd). Voor de eerste groep

zal de vooropleiding meegenomen worden als controlevariabele, waarbij vooropleidingen geobserveerd zijn tussen 2005 en 2015. Als iemand bijvoorbeeld in 2006 op 36-jarige leeftijd een ondernemersopleiding bij SYNTRA heeft gevolgd, zullen we de vooropleiding van deze persoon niet observeren omdat deze (naar alle waarschijnlijkheid) voor 2005 werd behaald. De vooropleiding is echter een belangrijke variabele aangezien dit ons toelaat om groepen van personen te vergelijken die dezelfde vooropleiding hebben gevolgd en bijgevolg beschikken over gelijkaardige cognitieve vaardigheden. Als we individuen met dezelfde vooropleiding maar met een verschillende bijkomende kwalificatie vergelijken, kunnen we nagaan wat de invloed is van deze bijkomende kwalificatie.

We observeren in totaal 180 530 personen. Hiervan hebben 162 853 personen geen ondernemersopleiding door SYNTRA, CVO of VDAB gevolgd. Daarnaast bevatten onze gegevens de kenmerken van 14 587 personen die een ondernemersopleiding gevolgd hebben bij SYNTRA. We beschikken ook over gegevens voor 1723 personen met een CVO-opleiding en 1367 met een VDAB-opleiding.⁴

Onderzoeksmethode

We gebruiken twee econometrische strategieën om het rendement van ondernemersopleidingen te bepalen. Ten eerste gebruiken we de traditionele regressieanalyse op basis van de kleinste kwadratenmethode (*ordinary least squares*). Hierbij relateren we de kans om zelfstandig ondernemer te worden en het logaritme van het brutojaarinkomen op de onafhankelijke variabele 'ondernemersopleiding' en de controlevariabelen zoals gespecificeerd in de vorige sectie. Deze analysemethode kunnen we toepassen op de eerste deelgroep, namelijk personen van 18 tot 25 jaar.

Deze strategie heeft echter twee belangrijke minpunten (De Rick, Mazrekaj, & De Witte, 2016). Ten eerste kan een regressieanalyse alleen corrigeren voor observeerbare factoren waarvoor we een variabele kunnen construeren, bijvoorbeeld geslacht. Niet-observeerbare factoren kunnen niet in de regressieanalyse worden opgenomen. Het is immers zo dat personen die een ondernemersopleiding

hebben gevolgd meer (of minder) gemotiveerd zijn dan personen die een ondernemersopleiding niet hebben gevolgd. Dit zou leiden tot een vertekening van de coëfficiënten naar boven (respectievelijk naar onder). Ten tweede kunnen we door databeperkingen enkel focussen op de eerste deelgroep, namelijk personen tussen 18 en 25 jaar oud. Immers, voor oudere personen observeren we de vooropleiding niet, waardoor de analyses sterk vertekend zouden zijn.

Om voor beide minpunten te corrigeren gebruiken we als tweede methode de *individual fixed effects-strategie* voor de personen ouder dan 25 jaar. Deze methode vergelijkt de uitkomsten van een bepaalde persoon voor en na het volgen van een ondernemersopleiding in drie stappen. Stel bijvoorbeeld dat een persoon een ondernemersopleiding heeft gevolgd in 2009. In een eerste stap berekenen we het gemiddelde van de uitkomst en van de onafhankelijke variabele voor deze persoon over de jaren heen. In stap twee verminderen we de uitkomst en de onafhankelijke variabele in elk jaar met deze gemiddelden. In de laatste stap vergelijken we het gemiddelde van de waarden uit de vorige stap, voor en na 2009 voor deze persoon.

Het voordeel van deze strategie is dat het rekening houdt met verschillen tussen personen in niet-observeerbare factoren zolang deze factoren niet veranderen doorheen de tijd voor dezelfde persoon. Een nadeel is echter dat er gegevens nodig zijn doorheen de tijd voor elke uitkomst. Om lonen te kunnen observeren, betekent dit dat een persoon zowel voor als na de opleiding werk moet hebben. Hoewel dit een belangrijk nadeel is van deze strategie, laat het ons toe om het effect van ondernemersopleidingen te bekijken voor personen ouder dan 25 jaar. We observeren elke persoon drie jaar voor en drie jaar na een ondernemersopleiding. Door gebrek aan gegevens voor CVO's en de VDAB, kunnen we deze analyse alleen uitvoeren voor de SYNTRA-opleidingen.

Leidt ondernemersopleiding tot een hogere kans om zelfstandig ondernemer te worden?

Tabel 1 vergelijkt in het bovenste deel van de tabel via een regressieanalyse de kans om zelfstandig

Tabel 1.

Ondernemerschapsonderwijs en kans om zelfstandig te worden een jaar na de opleiding

	Zonder contro- levariabelen	Met controle- variabelen	Man	Vrouw	Niet-Belg	Belg
<i>Deel 1: 18-25 jarigen (regressieanalyse)</i>	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Ondernemerschapsonderwijs						
Geen OO	(referentiecategorie)		(referentiecategorie)		(referentiecategorie)	
SYNTRA	0,096*** (0,003)	0,092*** (0,003)	0,117*** (0,004)	0,070*** (0,004)	0,094*** (0,007)	0,092*** (0,003)
CVO	-0,006 (0,004)	-0,002 (0,004)	-0,000 (0,006)	-0,004 (0,005)	-0,002 (0,005)	-0,003 (0,005)
VDAB	-0,020*** (0,002)	-0,019*** (0,003)	-0,016*** (0,003)	-0,026*** (0,003)	-0,023*** (0,004)	-0,017*** (0,003)
Controlevariabelen ^a	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Aantal personen	160 287	160 287	87 581	72 658	33 216	127 029
<i>Deel 2: cursisten ouder dan 25 jaar (individual fixed effects)</i>						
SYNTRA-opleiding	0,136*** (0,001)	0,131*** (0,001)	0,156*** (0,002)	0,099*** (0,002)	0,134*** (0,004)	0,130*** (0,001)
Controlevariabelen ^b	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Aantal personen	25 296	25 296	13 846	11 450	4154	21 142

Bron: Eigen berekeningen op basis van de gegevens van het KSZ**Noten:** Robuuste standaardfouten zijn weergegeven tussen haakjes.

a Controlevariabelen zijn geboortjaar, geslacht, etniciteit, gemeente, arbeidsintensiteit van het huishouden en voor-opleiding.

b Controlevariabelen zijn gemeente en arbeidsintensiteit van het huishouden.

*** Significant op het 1% niveau.

ondernemer te worden tussen personen van 18 tot 25 jaar die een ondernemerschapsonderwijs hebben gevolgd en personen die dit niet hebben gedaan. Dit zowel zonder (in kolom 1), als met correctie (kolom 2) voor de eerder beschreven controlevariabelen. We observeren dat de kans om zelfstandig te worden significant toeneemt met ongeveer 9 procent als een persoon een SYNTRA-opleiding succesvol heeft beëindigd. Dit is een aanzienlijke toename, gegeven dat de gemiddelde kans om zelfstandig te worden voor 18- tot 25-jarigen die geen ondernemerschapsonderwijs hebben gevolgd slechts 2,7% bedraagt. Om dit percentage in context te plaatsen, vergelijken we dit ook met de kans op zelfstandig worden voor cursisten die een CVO- of VDAB-diploma behaalden. De kans om zelfstandig ondernemer te worden stijgt niet als een persoon een CVO-opleiding heeft gevolgd, terwijl personen die VDAB-opleidingen hebben gevolgd ongeveer 2 procent minder kans hebben om zelfstandig te worden. De resultaten voor deze twee laatste

groepen zijn niet onverwacht gezien het profiel van deze opleidingen. Kolom 3 en 4 geven de resultaten apart weer voor mannen en vrouwen, terwijl kolom 5 en 6 de resultaten weergeven voor personen met en zonder een migratieachtergrond. We observeren hetzelfde patroon voor de subgroepen als voor de hoofdanalyse. De kans om zelfstandig te worden neemt toe als een persoon een SYNTRA-opleiding succesvol heeft beëindigd, het blijft onveranderd na een CVO-opleiding en het neemt af na een VDAB-opleiding. Bovendien tonen de resultaten aan dat mannen (11 procent) een grotere kans hebben dan vrouwen (7 procent) om zelfstandig ondernemer te worden na een SYNTRA-opleiding.

De bovenstaande resultaten kunnen vertekend zijn door niet-observeerbare factoren zoals motivatie. Daarom schatten we in het tweede deel een individual fixed effects-model voor cursisten ouder dan 25 jaar. Cursisten die gedurende de hele periode een zelfstandig statuut hebben, worden niet

opgenomen aangezien er geen variatie is die kan worden geanalyseerd. We observeren een significant positief effect van ongeveer 13 procent, wat zelf groter is dan de correlatie in het regressiemodel (9 procent). Met andere woorden, personen die een SYNTRA-opleiding succesvol beëindigden, hebben 13 procent meer kans om zelfstandig te worden, dan personen zonder een SYNTRA-diploma. Ook de aparte analyses voor mannen en vrouwen en per migratiestatus leiden tot vergelijkbaar geschatte coëfficiënten.

Leidt ondernemerschapsonderwijs tot een hoger inkomen?

In Tabel 2 schatten we in het eerste deel de correlatie tussen het volgen van een ondernemerschapsonderwijsopleiding en het brutojaarinkomen één jaar na de opleiding voor cursisten van 18 tot 25 jaar. We observeren dat het brutojaarinkomen significant

toenemen met ongeveer 27 procent als een persoon een SYNTRA-ondernemerschapsonderwijsopleiding succesvol heeft beëindigd. Dit geldt ongeacht het geslacht (kolom 3 en 4) en migratiestatus (kolom 5 en 6). Bovendien stellen we vast dat niet alleen een SYNTRA-ondernemerschapsonderwijsopleiding leidt tot een merkbaar hoger inkomen, maar ook het behalen van een CVO- en VDAB-kwalificatie.

Voorgaande correlatieve analyses laten niet toe om rekening te houden met niet-observeerbare factoren zoals motivatie, ervaring, enzovoort. Het individual fixed effects-model voor cursisten ouder dan 25 jaar houdt wel rekening met deze niet-geobserveerde kenmerken. Hoewel de coëfficiënten kleiner zijn dan de coëfficiënten in het regressiemodel merken we nog steeds een significant positief effect van ongeveer 10 procent. Met andere woorden, na controle voor alle tijdsinvariante niet-observeerbare factoren stijgen de bruto-inkomsten van een cursist

Tabel 2.

Ondernemerschapsonderwijs en log bruto-inkomsten een jaar na de opleiding

	Zonder controlevariabelen	Met controlevariabelen	Man	Vrouw	Niet-Belg	Belg
<i>Deel 1: 18-25 jarigen (regressieanalyse)</i>	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Ondernemerschapsonderwijs						
Geen	(referentiecategorie)		(referentiecategorie)		(referentiecategorie)	
SYNTRA	0,250*** (0,006)	0,271*** (0,007)	0,281*** (0,010)	0,261*** (0,008)	0,281*** (0,018)	0,273*** (0,007)
CVO	0,131*** (0,020)	0,269*** (0,017)	0,321*** (0,031)	0,213*** (0,026)	0,293*** (0,031)	0,248*** (0,024)
VDAB	0,260*** (0,020)	0,350*** (0,020)	0,349*** (0,021)	0,323*** (0,095)	0,316*** (0,036)	0,376*** (0,026)
Controlevariabelen ^a	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Aantal personen	160 287	160 287	87 581	72 658	33 216	127 029
<i>Deel 2: cursisten ouder dan 25 jaar (individual fixed effects)</i>						
SYNTRA-opleiding	0,123*** (0,002)	0,101*** (0,002)	0,106*** (0,003)	0,093*** (0,003)	0,088*** (0,006)	0,102*** (0,002)
Controlevariabelen ^b	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Aantal personen	25 296	25 296	13 846	11 450	4154	21 142

Bron: Eigen bewerking op basis van de gegevens van het KSZ

Noten: Robuuste standaardfouten zijn weergegeven tussen haakjes.

a Controlevariabelen zijn geboortejaar, geslacht, etniciteit, gemeente, arbeidsintensiteit van het huishouden en vooropleiding.

b Controlevariabelen zijn gemeente en arbeidsintensiteit van het huishouden.

*** Significant op het 1% niveau.

die een SYNTRA-opleiding succesvol heeft afgerond met 10 procent.

Conclusie

In deze studie hebben we drie onderzoeksvragen beantwoord op basis van administratieve gegevens van de Kruispunbank van de Sociale Zekerheid. Ten eerste vroegen we ons af of het succesvol afronden van een ondernemersopleiding tot een grotere kans leidt om zelfstandig ondernemer te worden. Onze resultaten tonen aan dat de kans om zelfstandig ondernemer te worden significant toeneemt met ongeveer 9 procent tot 13 procent als een persoon een SYNTRA-opleiding succesvol heeft beëindigd. Ten tweede wilden we weten of het succesvol afronden van een ondernemersopleiding tot een hoger inkomen leidt voor de cursist. Uit onze resultaten blijkt dat het brutojaarinkomen significant toenemen met 10 procent tot 27 procent als een persoon een ondernemersopleiding bij SYNTRA Vlaanderen succesvol heeft beëindigd. Ten slotte probeerden we te achterhalen hoe het rendement van een ondernemersopleiding aangeboden door SYNTRA Vlaanderen zich verhoudt ten opzichte van het rendement van andere opleidingen aangeboden door VDAB en door CVO's. Uit de resultaten concluderen we dat de drie opleidingen tot hogere brutoinkomsten leiden. De kans om zelfstandig ondernemer te worden stijgt echter alleen als een persoon een SYNTRA-opleiding heeft gevolgd. De kans om zelfstandig ondernemer te worden blijft onveranderd als een persoon een CVO-opleiding heeft gevolgd, terwijl personen die VDAB-opleidingen hebben gevolgd ongeveer 2 procent minder kans hebben om zelfstandig ondernemer te worden.

Er zijn ook enkele beperkingen verbonden aan het onderzoek. Ten eerste corrigeerden we alleen voor een bepaalde subpopulatie van cursisten (die al langer aan het werken zijn) voor niet-observeerbare factoren. Voor cursisten die kort na hun studies een ondernemersopleiding hebben beëindigd, konden we alleen voor een beperkt aantal observeerbare factoren corrigeren. Ten tweede drukken we het rendement van ondernemersopleidingen alleen uit in arbeidsmarktuitkomsten. Uiteraard kan het extra onderwijs aangeboden in ondernemersopleidingen ook een impact hebben op

andere factoren die niet louter in financiële termen uit te drukken zijn, zoals levensvoldoening, gezondheid en welzijn en politieke participatie (Oreopoulos & Salvanes, 2011). Ten slotte hebben we het rendement van het ondernemerschapsonderwijs bepaald op het niveau van het individu. We doen hierbij geen uitspraken over het globaal economisch en sociaal effect van het ondernemerschapsonderwijs. Toekomstige studies kunnen ook deze factoren verder onderzoeken.

Deni Mazrekaj
Kristof De Witte
Fritz Schiltz
Leuven Economics of Education Research (LEER), KU Leuven

Noten

1. We danken de leden van de Stuurgroep van Syntra voor waardevolle suggesties en feedback op eerdere versie van de tekst. We danken ook Chris Brijs voor het aanleveren van de gegevens. Corresponderend auteur: deni.mazrekaj@kuleuven.be
2. Let wel, SYNTRA biedt ook opleidingen aan binnen de leertijd. Deze vallen buiten het bestek van deze studie.
3. De eerste schaal is 'lager dan 10 000 euro', tweede schaal is '10 000 euro tot 19 999 euro', ..., laatste schaal is 'hoger dan 150 000 euro'.
4. Het lagere aantal personen met een VDAB- of CVO-kwalificatie heeft te maken met de wijze waarop de steekproef werd getrokken en de afbakening van de gegevens (bijvoorbeeld op basis van leeftijd – zie hoger).

Bibliografie

- Bae, T. J., Qian, S., Miao, C., & Fiet, J. O. (2014). The Relationship Between Entrepreneurship Education and Entrepreneurial Intentions: A Meta-Analytic Review. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(2), 217-254.
- Charney, A., & Libecap, G. D. (2000). *The Impact of Entrepreneurship Education: An Evaluation of the Berger Entrepreneurship Program at the University of Arizona 1985-1999*. Kansas City, Missouri: Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership.
- De Rick, K., Mazrekaj, D., & De Witte, K. (2016). Hoe kunnen we weten of opleidingen in het beleidsdomein Werk renderen?. *Over.Werk. Tijdschrift van het*

- Steunpunt Werk*, 26(2), 83-90. Leuven: Steunpunt Werk / Uitgeverij Acco.
- De Witte, K., & Mazrekaj, D. (2016). Vroegtijdig schoolverlaten in het (deeltijds) beroepsonderwijs. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 26(1), 111-119. Leuven: Steunpunt Werk / Uitgeverij Acco.
- De Witte, K., Mazrekaj, D., Schiltz, F., De Leebeeck, K., & Struyven, L. (2019). *Studie ondernemerschapstrajecten SYNTRA-netwerk. Economisch effect van SYNTRA-opleidingen*. Leuven: HIVA – KU Leuven.
- Elert, N., Andersson, F. W., & Wennberg, K. (2015). The impact of entrepreneurship education in high school on long-term entrepreneurial performance. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 111, 209-223.
- Martin, B. C., McNally, J. J., & Kay, M. J. (2013). Examining the formation of human capital in entrepreneurship: A meta-analysis of entrepreneurship education outcomes. *Journal of Business Venturing*, 28, 211-224.
- Mazrekaj, D., De Witte, K., & Vansteenkiste, S. (2018). Labour Market Consequences of a High School Diploma. *Applied Economics*.
- OESO. (2009). *Evaluation of Programmes Concerning Education for Entrepreneurship*. Paris: OECD.
- Oosterbeek, H., van Praag, M., & Ijsselstein, A. (2010). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurship skills and motivation. *European Economic Review*, 54, 442-454.
- Premand, P., Brodmann, S., Almeida, R., Grun, R., & Barouni, M. (2016). Entrepreneurship Education and Entry into Self-Employment Among University Graduates. *World Development*, 77, 311-327.
- Rauch, A., & Hulsink, W. (2015). Putting Entrepreneurship Education Where the Intention to Act Lies: An Investigation Into the Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Behavior. *Academy of Management Learning & Education*, 14(2), 187-204.
- Rosendahl Huber, L., Sloof, R., & Van Praag, M. (2014). The effect of early entrepreneurship education: Evidence from a field experiment. *European Economic Review*, 72, 76-97.
- Trostel, P., Walker, I., & Woolley, P. (2002). Estimates of the economic return to schooling for 28 countries. *Labour Economics*, 9, 1-16.
- von Graevenitz, G., Harhoff, D., & Weber, R. (2010). The effects of entrepreneurship education. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 76, 90-112.